

الگوی نظام‌مند مدیریت شهری در کشور بر اساس اندیشه امام خمینی (ره)

دکتر محمد آیینی

کاندیدای دکتری شهرسازی و کارشناس ارشد مدیریت شهری، مدرس دانشگاه امام صادق علیه السلام
aeenim@gmail.com

محمد عبدالحسین زاده

کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت گرایش دولتی و سیاستگذاری عمومی، دانشگاه امام صادق علیه السلام
Abdolhosseinzadeh@gmail.com

چکیده

مدیریت شهری اسلامی انگاره‌ای است مبهم، فاقد تعریفی کاربردی و غیرشفاف که توصیفی فراگیر از ابعاد آن وجود ندارد. به‌طور کلی چهارچوب نظری جامعی که ماهیت و پیچیدگی مدیریت شهری را به‌طور جامع نشان دهد، ارائه نشده است. در این مقاله با در نظر گرفتن اهمیت مدیریت شهری، درصدد است که الگوی نظام‌مند جامعی را برای مدیریت شهری اسلامی بر اساس نظریات و دیدگاه‌های حضرت امام خمینی ارائه دهد. این پژوهش با بهره‌گیری از روش داده بنیاد انجام می‌شود. در روش داده بنیاد نیز با بهره‌گیری از رویکرد استراوس و کوربین، تلاش می‌شود الگوی نظام‌مند مدیریت شهری در کشور بر اساس بیانات امام راحل استخراج شود.

با مطالعه بیانات حضرت امام و استخراج بیش از ۱۵۰ مفهوم اولیه، در کدگذاری انتخابی این مفاهیم طبقه‌بندی و ۲۳ کد محوری استخراج شد که هر کدام ذیل مقوله‌های الگوی نظام‌مند (شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، راهبردها، شرایط واسطه‌ای و پیامدها) جای گرفت و تشریح و تبیین گشت.

با تحلیل نظام‌مند مشخص شد که برای تحقق مدیریت شهری مطلوب در کشور باید همه‌جانبه و کل‌نگر بود. اساس و بنیاد مدیریت شهری در نگاه امام عدالت و رسیدگی به محرومین و مستضعفین است. برای تحقق این هدف ابتدا بایستی بسترها و زمینه‌های لازمی چون آگاهی و هوشیاری مردم، انتخاب مدیران اصلح شهری، مسئولیت‌پذیری مردم و مدیران و... را در نظر گرفت. همچنین راهبردهای اسلام‌گرایی، خدمت محوری، فساد ستیزی، وحدت

و همدلی و... را به کار گرفت. در این میان بایستگی از ورود منحرفین فکری و عقیدتی به مناصب مدیریت شهری و فساد مسئولین و همچنین اسراف و پرداختن به کارهای غیر ضروری جلوگیری شود. پیامد و نتیجه تحقق مدیریت شهری مطلوب تحقق ارزش‌های اسلامی، رشد و آبادانی شهرها، ارتقای وجهه بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران می‌شود.

کلیدواژه‌ها: شهر اسلامی، مدیریت، مدیریت شهری، امام خمینی (ره)، داده بنیاد.

مقدمه

آموزه‌های اسلامی، از آنجا که بر مناسبات جوامع انسانی و بر رابطه انسان و محیط تأثیرگذار هستند، می‌توانند بر سکونتگاه‌ها و همچنین نظام برنامه‌ریزی و مدیریت آن‌ها نیز مؤثر باشند. تمدن اسلامی با تعریف ارزش‌های مخصوص به خود، بستر کالبدی جامعه (یعنی شهر) را نیز تحت تأثیر خود قرار داده است. بنابراین، شهر و مدیریت شهری در سرزمین‌های اسلامی، باید تابع آموزه‌های دین مبین اسلام و فرهنگ اسلامی باشد (آقا شریفیان اصفهانی و احمدیان، ۱۳۹۲: ۷۳).

شهر یا جامعه‌ی اسلامی معطوف به اصول و مبانی و نوعی نگرش خاص نسبت به هستی، انسان، آخرت و خدا است. این مبانی و اصول اساساً ویژگی‌ها و خصلت‌های شهر اسلامی را توضیح می‌دهد. شهرسازی و مدیریت شهری یکی از خرده نظام‌های موجود در حکومت اسلامی است که می‌بایست بر اساس پشتوانه اساسی جمهوری اسلامی ایران که اسلام ناب محمدی می‌باشد، بازسازی شود (نقی‌زاده، ۱۳۸۷: ۲۷۱). به عبارت دیگر، ضرورت دارد که شهر اسلامی و مدیریت شهری اسلامی در جمهوری اسلامی محقق شود تا یکی از نرم‌افزارهای لازم برای اداره جامعه اسلامی در عرصه نظر و عمل تحقق یابد.

همچنین باید اشاره کرد که برخلاف سنخ و سرعت رشد تحولات مدیریت شهری جوامع پیشرفته، تحولات مدیریت شهری در ایران به ساختار متمرکز دولتی و بخشی منتهی شد. ساختار مدیریت شهری ایران به‌رغم شکل‌گیری شوراهای اسلامی، فاقد ویژگی‌های یک مدیریت محلی مشارکتی و مردم‌سالار است و دارای تنگناها و نارسایی‌های عمده قانونی، ساختاری و عملکردی است (کمانرودی کجوری، ۱۳۸۹: ۱۰۲).

به‌منظور نیل به این هدف، یعنی مدیریت شهری اسلامی در نظام اسلامی، بهره‌گیری از رهنمودهای شخصیت‌های شاخص دینی و مذهبی همچون امام خمینی، از اهمیت فوق‌العاده‌ای

برخوردار می‌باشد. این تحقیق با هدف گام برداشتن در جهت تحقق یافتن مدیریت شهری در پرتو رهنمودهای امام شکل گرفته است.

بنابراین سعی شده به تحلیل گزاره‌های ناظر به مدیریت شهری در پرتو رهنمودهای امام خمینی پردازیم. لذا در این پژوهش و در گام اول، به‌منظور شناسایی گزاره‌های ناظر بر مدیریت شهری، متن صحیفه امام که دربرگیرنده بیانات حضرت امام می‌باشد، با استفاده از روش متن‌کاوی^۱، مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در گام دوم و برای کامل کردن اطلاعات و بررسی تک‌تک داده‌ها و همچنین روابط بین آن‌ها از روش داده‌کاوی^۲ استفاده می‌شود. در گام بعدی با استفاده از روش داده بنیاد^۳ مفاهیم و مقوله‌های ناظر به مدیریت شهری از بیانات از حضرت امام استخراج می‌گردد. با مطالعه صحیفه امام و استخراج بیانات مرتبط با مدیریت شهری، همه بیاناتی که مرتبط با مدیریت شهری و شاخص‌های آن بود، تلاش شد بر اساس رویکرد نظام‌مند استراوس و کوربین، مفاهیم ذیل مقوله‌های الگویی که شامل شرایط زمینه‌ای، شرایط علی، راهبردها، موانع و پیامدها می‌شود، قرار گیرد.

سرانجام الگوی کلان و نظام‌مند مدیریت شهری از نگاه امام خمینی را با استفاده از روش داده بنیاد و رهیافت نظام‌مند استراوس و کوربین استخراج می‌شود. در پایان برای تأیید مدل و سطح روایی و پایایی آن، الگوی استخراج‌شده بین نخبگان و اساتید حوزه اندیشه امام و مدیریت شهری توزیع می‌گردد و الگوی نهایی بر اساس جرح و تعدیلاتی است که خبرگان مطرح می‌کنند. لازم به ذکر است که بر اساس نظر خبرگان مؤلفه‌های مدل حفظ، تعدیل و با حذف می‌شوند.

بررسی علمی و دقیق بیانات امام خمینی در حوزه مدیریت شهری یکی از مهم‌ترین نوآوری‌های این تحقیق است. این تحقیق با استفاده از روش‌های نوین متن‌پژوهی به دنبال مطالعه بیانات حضرت امام می‌باشد تا بر اساس آن الگوی مدیریت شهری را از نگاه ایشان استخراج کند.

ابتدا برای شکل‌گیری مفهوم مشخص از مدیریت شهری، به‌طور مختصر تعریف، ویژگی‌ها

1. Text mining
2. Data mining
3. Grounded theory

و الگوهای مدیریت شهری بیان می‌گردد. در گام بعدی روش‌شناسی پژوهش که روش داده بنیاد می‌باشد، توضیح داده می‌شود و فرآیند گردآوری داده‌ها، کدگذاری و شکل‌گیری مفاهیم و مقوله‌های محوری را تبیین می‌نماییم. در ادامه مؤلفه‌های الگوی نظام‌مند مدیریت شهری از نگاه امام خمینی که به‌عنوان یافته‌های تحقیق محسوب می‌شوند، شرح داده می‌شود. در نهایت نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادهایی برای تحقق مدیریت شهری اسلامی به‌منظور اصلاح و ارتقای مدیریت شهری کشور بر اساس بیانات و نظرات امام ارائه می‌گردد.

بیان مسئله و ضرورت پژوهش

با وجود توسعه و پیشرفت شهرها در عرصه زندگی مادی، به لحاظ غنای درونی و معنویت شهرها پیشرفت نمی‌کنند. گویی این پیشرفت‌های مادی و ظاهری نیز به هزینه از دست دادن انسان‌ها و بعد محتوایی و معنوی شهرها همراه بوده است (غنی‌زاده، ۱۳۸۰: ۳۴۰). پژوهشگران بر این باورند که یکی از علل بحران در مدیریت شهری، اتخاذ روش‌های متعارض با فطرت انسانی در مدیریت شهری، طراحی شهری و معماری می‌باشد. روش‌هایی که مبتنی بر عقلانیت ابزاری و با نگاهی صرفاً تجربی به انسان، به دنبال مدیریت شهری هستند. (نقره‌کار، ۱۳۹۰: ۱۴). بنابراین از ضروری‌ترین نیازهای هر شهر اسلامی، داشتن مدیریت شهر است. در آموزه‌های اسلامی مجهز بودن مدیریت شهر اسلامی به دانش و آگاهی منجر به بالا رفتن کارایی مدیریت شهر در ابعاد مختلف شده و از سوی دیگر، منجر به ارائه خدمات بیشتر و مطلوب‌تر به مردم می‌شود. اداره شهری در کار خود وقتی موفق است که قادر به جذب مشارکت و همراهی مردم در همه عرصه‌های امور شهری باشد. یک ساختار موفق در سازمان مدیریت شهری به دنبال ایجاد محیط شاداب و بدون تنش است چرا که در چنین محیطی است که خدمات بیشتری به مردم ارائه می‌شود (بمانیان، ۱۳۹۳: ۱۰).

برای استخراج و کشف الگوی مدیریت شهری مناسب و برخاسته از ریشه‌های مذهبی، تاریخی و فرهنگی نیازمند بررسی آثار و اندیشه‌های بزرگان آن جوامع هستیم تا با استفاده از رهنمودهای آنان بتوانیم الگویی شایسته ارائه نماییم. جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک نظام ایدئولوژیک جدید که بر اساس مبانی اسلامی شکل گرفته است، باید توجه داشته باشد که تقلید کورکورانه از الگوهای غربی در زمینه مدیریت شهری، پیشرفت و تعالی را به همراه نخواهد

داشت چرا که مفاهیم غربی زاینده ایدئولوژی‌ها و جهان‌بینی‌های غربیان هستند.

درک صحیح مفاهیم کاربردی مدیریت شهری از نگاه امام خمینی می‌تواند راه‌گشای درک و فهم و رسیدن به الگوها و مفاهیم مدیریت شهری در جوامع امروزی ما باشد. تلاش ما در این نوشتار، بررسی مهم‌ترین آموزه‌ها و مفاهیم مدیریت شهری از نگاه امام خمینی می‌باشد که می‌تواند به‌عنوان یک الگو و تجلی زیبای مدیریت شهری در شهر اسلامی مورد استفاده و استناد قرار گیرد. با تحلیل محتوای صحیفه امام می‌توان اصول، ویژگی‌ها و مؤلفه‌های مدیریت شهری از دیدگاه ایشان را استخراج کرد.

در ایران نیز علیرغم بحث‌های مختلفی که در باب هویت اسلامی و اندیشه اسلامی بخصوص در بعد از انقلاب مطرح شده است؛ هنوز مفهوم مدیریت شهری در شهر اسلامی نیاز به بحث و بررسی دقیق‌تری دارد. جایگاه مدیریت شهری اسلامی و اصلاً معنا و مفهوم مدیریت شهری اسلامی به‌طور دقیق و مدون مشخص نگردیده است. نحوه شکل‌گیری اصول مدیریتی شهر اسلامی - تاریخی عمدتاً به ارزش‌ها و اعتقادهای فرهنگی اسلام که ریشه در ماهیت احکام اسلامی داشته است، بستگی دارد؛ به‌طوری‌که جنبه‌های گوناگون زندگی مسلمانان و از جمله ساخت سکونتگاه‌ها را نیز تحت تأثیر قرار داده است. رفتارها و مناسبات شهروندی مبتنی بر اصول، قواعد و سیاست‌هایی است که در فرهنگ و مذهب آن جامعه ریشه دارد. جامعه اسلامی نیز منبعث و متأثر از دین و شریعت از نظام ویژه‌ای در مناسبات شهری برخوردار است. اصول اساسی و بنیادین نظام حاکم بر رفتار و مناسبات شهری و شهرسازی بر اساس سنت و شریعت اسلامی با نگاه وحی و با تأکید بر عمده‌ترین نیازهای زندگی مطلوب انسان نشان از عمق توجه به انسان و خواسته‌های او در زندگی اجتماعی است.

بررسی معانی و مفاهیم مدیریت شهری در بطن اندیشه اسلامی و کنکاش در اندیشه امام خمینی برای دست یافتن به اندیشه‌های پویای قابل‌استفاده در شهرهای اسلامی در دوران معاصر امری ضروری به نظر می‌رسد. ضرورت پرداختن به موضوع به لحاظ مدیریت شهری و مدیریتی قابل‌درک است. درک و فهم مفاهیم مدیریت شهری از منظر تفکر اسلامی به مدیران شهری کمک می‌نماید تا تصمیمات اتخاذی آنان در حیطه مباحث شهری و پرداختن آن‌ها به مسائل و مشکلات شهری این حیطه را نیز شامل شود. امروزه هم برگشت به خویشتن و بهره‌گیری و احیای ارزش‌هایی اصیل اسلامی و هم توجه و لحاظ معیارهایی که شهرهای ما را

بتواند به مفاهیم انسانی و آسمانی اسلامی نزدیک‌تر سازند؛ واجد اهمیت شمرده می‌شود. هدف کلی از انجام این پژوهش، مطالعه مفاهیم مدیریت شهری از نگاه امام به‌عنوان تجلی زیبای مدیریت شهری در شهر اسلامی، قابلیت‌های شهرسازی اسلامی از نقطه‌نظر مدیریت شهری و درنهایت ارائه راهبردها و راهکارهایی برای ارتقاء کیفی شهر از لحاظ مدیریت شهری در شهرسازی سرزمین‌های اسلامی است. همچنین باید بیان کرد که نگرش و بررسی‌های بنیادین در سیره امام در مدیریت شهری جامعه کمک شایانی به شناخت عمیق و اصیل مفاهیم مدیریت شهری در اندیشه اسلامی و شهرسازی اسلامی می‌نماید. تحقیق حاضر نتایج بررسی مفاهیم مدیریت شهری امام خمینی می‌باشد و تلاش می‌کند تجلی زیبای مدیریت شهری در شهر اسلامی را ارائه دهد.

پژوهش حاضر از نوع کیفی و اکتشافی می‌باشد، فلذا داری فرضیه پژوهشی نمی‌باشد. سؤال اصلی که این پژوهش درصدد پاسخگویی به آن است عبارت است از اینکه الگوی نظام‌مند مدیریت شهری در کشور از نگاه امام خمینی چگونه هست؟ برخی از سؤالات فرعی این پژوهش نیز عبارتند از: امام در مدیریت شهری دارای چه اصول مدیریت و راهکارهایی بوده‌اند؟ الگو و چهارچوب مفهومی مدیریت شهری از نگاه ایشان چگونه می‌باشد؟

در این تحقیق به‌طور خلاصه باید بیان کنیم که دو نوع نوآوری وجود دارد. یکی نوآوری موضوعی است که موضوع مدیریت شهری در اندیشه‌های امام تاکنون مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است. مدیریت شهری یکی از موضوعات و مسائل مهم روز کشور است که می‌بایست بر اساس اندیشه‌های امام که اساس و اصل انقلاب اسلامی است، الگویی جامع از مدیریت شهری تدوین کرد و دیگری نوآوری روشی است. روش‌های متن‌کاوی، داده‌کاوی و داده‌بنیاد یکی از مهم‌ترین روش‌های کیفی هستند که می‌توان با بهره‌گیری از این تکنیک‌ها و روش‌ها سیری عمیق و دقیق‌تری در بیانات حضرت امام داشت و بر اساس آن الگوی مدیریت شهری را از گزاره‌ها و داده‌های ایشان که در صحیفه امام موجود می‌باشد، استخراج کرد.

پیشینه پژوهش

تحقیق پیرامون مباحث مدیریت شهری چه در سطح بین‌الملل و چه در سطح ملی سابقه‌ای دیرین دارد و پیوسته مورد توجه اندیشمندان بزرگ کشورها بوده است. در کشور ما نیز پس از

انقلاب سال ۱۳۵۷ و ارائه نظام و الگویی جدید از نوع حکومت، لزوم توجه به موضوع مدیریت شهری و یافتن الگویی متناسب با زیرساخت‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جامعه از اهمیت زیادی برخوردار شد.

به طور عمده پژوهش‌هایی که انجام شده است، در حوزه شهر اسلامی می‌باشد. این پژوهش‌ها به دنبال ارائه و استخراج اصول کلی شهر اسلامی و ویژگی‌های شهر اسلامی از منظر قرآن و روایات بوده‌اند. در زمینه شهر اسلامی و معماری و شهرسازی کنفرانس‌ها و همایش‌هایی برگزار شده است که هر کدام از آن‌ها چند مجلد حاوی مقالات مرتبط با شهرسازی اسلامی را جمع‌آوری کرده‌اند. مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. مجموعه مقالات همایش ملی «شهر اسلامی» (سه دوره برگزار شده است)؛
  ۲. مجموعه مقالات همایش ملی «فرهنگ، کالبد و محیط در معماری و شهر اسلامی»؛
  ۳. مجموعه مقالات همایش ملی «الگوی معماری و شهرسازی اسلامی»؛
  ۴. مجموعه مقالات همایش ملی «اسلام در زندگی شهری»؛
  ۵. مجموعه مقالات همایش ملی «واکاوی مفاهیم و مصادیق در شهر اسلامی - ایرانی».
- کتاب‌های شهر اسلامی نوشته سید جعفر مرتضی عاملی، شهر اسلامی نوشته پروفیسور نجم‌الدین بemat، کتاب شهر و معماری اسلامی نوشته دکتر محمد نقی زاده، کتاب هویت اسلامی در معماری نوشته دکتر نقره کار و کتاب نگاهی به شهر در تمدن اسلامی نوشته دکتر غنی زاده از جمله مهم‌ترین کتب حوزه شهرسازی و معماری اسلامی می‌باشند.
- همچنین فصلنامه‌های علمی پژوهشی نیز وجود دارند که در حوزه شهر اسلامی فعالیت و مقالات مرتبط را چاپ می‌کنند. فصلنامه "مطالعات شهر ایرانی اسلامی" و نشریه "فیروزه اسلام" (پژوهش معماری و شهرسازی اسلامی) از جمله مهم‌ترین فصلنامه‌های علمی پژوهشی حوزه شهرسازی و معماری اسلامی می‌باشند. علاوه بر موارد گفته‌شده مقالات و پژوهش‌های متعدد دیگری نیز از زوایای مختلف بحث شهر اسلامی را مورد بررسی قرار داده‌اند که در حین فرآیند پژوهش شناسایی و مورد استفاده قرار می‌گیرند. در ادامه برخی از پژوهش‌هایی که در حوزه مدیریت شهری با رویکرد اسلامی انجام شده‌اند، معرفی می‌شوند.
- ساربانقلی در پژوهش خود تحت عنوان «مفاهیم مدیریت شهری حضرت رسول اکرم»، اشاره‌ای جامع به مفاهیم اجراشده توسط پیامبر در مدیریت شهر مدینه داشته است. عمر

سپاهیک در مقاله خود تحت عنوان «مروری بر دروس جهانی و فراگیر حضرت رسول اکرم در مورد برنامه‌ریزی و توسعه شهری» به دیدگاه‌های مدیریتی حضرت رسول در مورد شهر مدینه پرداخته است.

نادی و عالم در پژوهش خود، پژوهش حاضر از بین ویژگی‌های مختلف مدیریت شهری، بر ویژگی‌های محله محوری (مدیریت محلی) و فرهنگ در مدیریت شهر بر مبنای آموزه‌های اسلامی تأکید دارد. در پژوهش صادق زاده، با استفاده از روش توصیفی تحلیلی به بیان ابواب نوین فقهی که متناسب با شرح وظایف کلی معاونت‌های شهرداری‌ها به‌منظور حساس سازی و فعال سازی مدیران و برنامه ریزان شهری در حوزه فقه مدیریت شهری پرداخته شده است (نادی، ۱۳۹۳: ۵).

در زمینه مدیریت شهری اسلامی تاکنون پژوهش جدی و عمیقی صورت نگرفته است که در قالب کتاب یا مقاله علمی پژوهشی منتشر شده باشد. همچنین در حوزه استخراج اندیشه‌های امام خمینی در حوزه مدیریت شهری تاکنون طرح پژوهشی و کار پژوهشی انجام نشده است. با بررسی پیشینه پژوهش‌های انجام شده در عرصه مدیریت شهری ملاحظه می‌شود که برخی از خلأهای پژوهشی وجود دارد که این پژوهش درصدد، رفع برخی از این خلأها می‌باشد. در پژوهش‌های انجام شده بخصوص پژوهش‌های داخلی، ضرورت طراحی یک الگوی جامع و کلان و نظام‌مند احساس می‌شود. این پژوهش به دنبال این است که بر اساس منظومه فکری حضرت امام، الگوی نظام‌مند برای سیاستگذاری عرصه مدیریت شهری و اصلاح و ارتقای آن ارائه دهد.

ادبیات نظری پژوهش

در این بخش به‌منظور ایجاد وحدت رویه در خصوص مدیریت شهری و شکل‌گیری معنا و مفهوم یکسان از مدیریت شهری، تعریف، ویژگی‌ها و الگوهای مدیریت شهری و همچنین نظام مدیریت شهری در جمهوری اسلامی ایران تبیین و مشخص می‌شوند.

مفهوم مدیریت شهری

تعاریف زیادی برای تبیین مفهوم مدیریت شهری ارائه شده است که در ادامه برخی از مهم‌ترین آن‌ها بیان می‌شود و در پایان تعریف مختار پژوهش از مدیریت شهری ارائه می‌شود.

استفاده از واژه مدیریت شهری برای اولین بار در سال ۱۹۸۶ از سوی سازمان بین‌المللی برنامه مدیریت شهری^۱ که از جانب بانک جهانی، مرکز سازمان ملل برای اسکان بشر^۲ و برنامه توسعه سازمان ملل حمایت می‌شود، جهت مدیریت رشد شهرها در کشورهای در حال توسعه مطرح گردید (Nallathiga, 2008:23).

مدیریت شهری گاهی اوقات به‌عنوان یک ابزار برای پیاده‌سازی سیاست‌های شهری در نظر گرفته می‌شود، که به معنی علم اداره شهر هست (Momeni, 2011: 66). به‌طور کلی اگر مدیریت معادل تصمیم‌گیری و نظارت در نظر گرفته شود؛ مدیریت شهری شامل نظارت و تصمیم‌گیری در امور شهری است (Nallathiga, 2008: 27).

در یک تعریف دیگر مدیریت شهری عبارت است از سازماندهی عوامل و منابع برای پاسخگویی به نیازهای ساکنان شهر است و شامل کارکردهای برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت، کنترل و هدایت است که برای اعمال قدرت باید برآمده از اراده شهروندان و قراردادهای اجتماعی باشد (صرافی و عبدالهی، ۱۳۸۷: ۱۲۱).

مدیریت شهری ارتباط قوی و تنگاتنگ با ماهیت شهر از یک‌طرف و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی از طرف دیگر دارد. همچنین مدیریت شهری با سازمان‌های دولتی که در شهر خدمات ارائه می‌دهند و مردم شهر ارتباط تنگاتنگی دارد (McGill, 1998: 464).

همان‌گونه که اشاره شد، مفهوم مدیریت شهری در تعاریف کل‌نگر از مفهوم صرف اداره امور شهر فراتر می‌رود و با ساختارهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی پیوند می‌یابد و نقش فعال‌تری در توسعه شهر پیدا می‌کند. در این نگرش مدیریت شهری مسئولیتی استراتژیک تلقی می‌شود که ضرورتاً با نتایج و پیامدهای عملیاتی نیز همراه است و به همین دلیل تعامل آن با حوزه‌های قدرت، سیاست، اجتماع و اقتصاد شهری اجتناب‌ناپذیر می‌شود (Henton, 2001؛ McGill, 1998؛ Chakrabarty, 2001).

اگر مدیریت را فرآیند به‌کارگیری منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل برای دستیابی به اهداف سازمانی بر اساس نظام ارزشی موردقبول تعریف شود (رضاییان، ۱۳۸۸: ۲۶)، مدیریت شهری، مدیریتی هست که با به‌کارگیری

1. UMP= Urban Mangement Programme

2. UNCHS= United Nations Centre for Hunan Settlement

منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل برای دستیابی به اهداف شهری و بر اساس نظام ارزشی موردقبول، تلاش می‌کند (آیینی، ۱۳۹۳: ۲۸). این تعریف به‌عنوان تعریف مختار این پژوهش در نظر گرفته می‌شود. هدف و کارکرد اصلی این پژوهش این است که بر اساس اندیشه‌های امام، نظام ارزشی مطلوب برای مدیریت شهری استخراج شود تا بر اساس آن بتوان مدیریت شهری اسلامی را در کشور مفهوم‌شناسی نمود.

الگوهای مدیریت شهری

تقسیم‌بندی‌ها و گونه‌شناسی‌های مختلفی از الگوهای مدیریت شهری انجام شده است. در ادامه برخی از مهم‌ترین گونه‌شناسی‌های مطرح‌شده در باره الگوهای مدیریت شهری بیان می‌شود.

الگوی جهانی مدیریت شهری در کشورهای مختلف با توجه به نوع حاکمیت سیاسی کشور متفاوت است. با این حال کشورهای مختلف در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری خود، محورها و ارکان مشخص شده از سوی سازمان ملل را مدنظر دارند، الگوی مدیریت متمرکز مختص کشورهای در حال توسعه و شیوه مدیریت غیرمتمرکز ویژه جوامع توسعه‌یافته است. این دسته‌بندی با توجه به میزان اختیارات مدیران محلی و میزان وظایف آن‌ها در نظر گرفته شده است (جابری، ۱۳۸۶: ۱۶).

در یک تقسیم‌بندی می‌توان سه الگوی مدیریت شهری را بیان کرد:

۱. الگوی مدیریت مشارکتی: منظور از مدیریت مشارکتی قدرت تأثیر داشتن بر

تصمیم‌گیری‌ها و سهیم شدن شهروندان در قدرت است (mcewan, 2005: 970).

۲. الگوی مدیریت یکپارچه: هماهنگی بین سازمانی یعنی فرآیند ایجاد یا به‌کارگیری

قوانین تصمیم‌گیری وضع شده توسط دو یا چند سازمان به‌صورت جمعی و در ارتباط با

محیط کارشان (Chakrabarty, 2001: 339)

۳. الگوی مدیریت استراتژیک: به معنی فرا رفتن از مسائل روزمره شهری و پرهیز از غرق

شدن در آن‌ها، مستلزم وجود بینشی گسترده و بلندمدت نسبت به آینده و یا داشتن

راهبردی در زمینه توسعه شهری است (Olsen & Haslett, 2002: 451).

در گونه‌شناسی دیگر می‌توان به چهار گونه ساختار اداری و مدل اصلی اشاره کرد که با

توجه به تقسیم مسئولیت‌ها به شرح زیر هستند (Nallathiga, 2008: 4; Margre and Bertrana, 2004: 5):

۱. ساختار شورا شهردار ضعیف^۱؛
۲. ساختار شورا شهردار قوی^۲؛
۳. سیستم کمیسیون^۳؛
۴. سیستم مدیر شورا^۴. (Duvall, 1999: 48).

در نگاهی دیگر دو طیف الگوی مدیریت شهری وجود دارد: الگوی مدیریت شهری اروپا و الگوی مدیریت شهری در آمریکا. چهار مدل مدیریت شهری در اروپا قابل شناسایی است: مدل شهردار قوی، مدل رهبری جمعی، مدل رهبری توسط کمیسیون و مدل شورا-مدیر. همچنین مطالعه منابع شهری در آمریکا حاکی از وجود چهار مدل عمده مدیریت شهری در این کشور است: مدل شهردار و شورا، مدل کمیسیون، مدل شورا-مدیر شهر، مدل گردهمایی و نشست شهری باز و نماینده. (آیینی، ۱۳۹۳: ۶۹)

در الگوی مدیریتی در اروپا سه عامل مدیریتی برنامه‌ریزی، اجرای برنامه‌های مدیریت شهری، نظارت و ارتقای برنامه‌های مدیریت شهری ذکر می‌شود و ویژگی‌های خاصی برای یک مدیریت مطلوب شهری نیاز است که این ویژگی‌ها شامل داشتن اطلاعات لازم در زمینه سیستم شهری، سازمان‌های مربوطه و روند فعالیت‌ها را شامل می‌شود. همچنین باید توجه داشت که بخش خصوصی، گروه‌های فشار و عامه مردم می‌توانند در بهبود مدیریت شهری سهیم باشند و با استفاده از این مشارکت‌ها می‌توانند به بودجه لازم جهت ارتقای وضعیت اقتصادی دست یابند به طوری که این عملکردها می‌توانند شهروندان، محیط‌زیست شهری و ظرفیت کارآیی و تولیدات شهر را تحت تأثیر قرار دهند (Van Dijk & meine Pieter, 2006:115).

با بررسی الگوهای مدیریت شهری مشخص می‌شود که دارا بودن از الگوی مدیریت شهری بومی، یکی از ضرورت‌ها و لازمه‌های هر کشور و شهرهای آن کشور می‌باشد. این پژوهش

1. The Weak Mayor-Council Structure
2. The Strong Mayor Council Structure
3. The Commission System
4. The Council – Manager System

به دنبال ارائه یک الگوی مدیریت شهری همانند الگوها و مدل‌های مطرح‌شده نیست چرا که بررسی اندیشه‌های امام به‌تنهایی نمی‌تواند منبعی برای ارائه الگوی مدیریت شهری باشد. این مقاله همان‌گونه که بیان شد، درصدد است با بررسی نظام‌مند و روش‌مند اندیشه‌های امام الزامات و بایسته‌های نظام مدیریت شهری در کشور برای طراحی الگوی مدیریت شهری استخراج کند.

نظام مدیریت شهری در جمهوری اسلامی ایران

با وقوع انقلاب در سال ۱۳۵۷ انجمن‌های شهری منحل شد و در غیاب آن‌ها وزارت کشور، به‌عنوان قائم‌مقام انجمن‌های شهر به ایفای وظیفه پرداخت. بعد از گذشت ۲۱ سال از زمان انقلاب، انتخابات شوراها بر اساس قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵، در سال ۱۳۷۸ برگزار شد و شوراها آغاز به کار کردند. در این دوره نیز مدل انتخابی برای اداره امور شهر، همان مدل «شورا - مدیر شهر» است که همانند قوانین پیشین، عنوان شهردار به مدیر منتخب شورای شهر داده می‌شود. در این قانون، حوزه‌بندی و محله‌بندی قوانین قبلی باطل شده است و اعضای شوراهای شهر با رأی همه مردم شهر انتخاب می‌شوند. رهبری سیستم اجرایی شهرداری بر عهده شهردار (مدیر شهر) منتخب شورا است. شهردار رؤسای واحدها و معاونت‌های شهرداری را انتخاب می‌کند و شوراها به‌طور قانونی حق دخالت در این زمینه را ندارند. (کاظمیان و سعیدی‌رضوانی، ۱۳۸۵: ۲۰۸). از بررسی مدل در ایران چنین برداشت می‌شود که نوع مدل مدیریت شهری در ایران مدل «شورا - مدیر شهر» است (آخوندی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۵۳).

بررسی و تحلیل اسناد و منابع قانونی مرتبط با شهرداری‌ها و اداره امور شهر، معتبرترین روش برای استخراج نوع نظام مدیریت شهری است. در اسناد قانونی مربوط به ایران به‌صورت مشخص به نوع نظام یا مدل مورد استفاده اشاره‌ای نشده است. اما از طریق بررسی روابط قانونی شورا، شهرداری و دولت مرکزی استخراج نوع مدل و بیان مشخصات آن امکان‌پذیر است. به این منظور قوانین مرتبط با شهرداری‌ها از آغاز دوره قانون‌گذاری به سبک جدید در ایران (انقلاب مشروطه) بررسی شده است. این قوانین عبارتند از:

- قانون بلدیة ۱۲۸۶ ه. ش.؛

- قانون بلدیه ۱۳۰۹ ه. ش.؛
- قانون تشکیل شهرداری‌ها و انجمن شهر و قصابات ۱۳۲۸؛
- لایحه قانونی شهرداری مصوب ۱۳۳۱ ه. ش.؛
- قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴؛
- مدل کنونی منبعث از قانون شهرداری ۱۳۳۴ و قانون شوراها مصوب ۱۳۷۵ و اصلاحی سال ۱۳۸۲ (آیینی، ۱۳۹۳)؛

برخی از مسائل و مشکلات نظام مدیریت شهری ایران عبارتند از:

۱. عدم تطابق بین وظایف و مسئولیت‌های متنوع شهرداری‌ها با مجموعه امکانات و اختیارات قانون آن‌ها؛
۲. فقدان نظام مدیریتی و حاکمیتی مستقل و متمایز؛
۳. نفوذپذیری فرایند تصمیم‌گیری و امور اجرایی در سازمان‌های رسمی مدیریت شهری، از سوی مراجع غیررسمی؛
۴. یکسان بودن شرح وظایف شهرداری‌ها در سراسر کشور بدون توجه به تنوع و تفاوت اساسی بین مردم جوامع گوناگون شهری در ایران؛
۵. عدم مشارکت زایی و در نتیجه مشارکت‌پذیری شهروندی.
۶. وجود نظام اداری ناکارآمد و بوروکرات اداری (پورجعفر و همکاران، ۱۳۸۵: ۶۴؛ محمدی، ۱۳۸۷: ۳۳).

روش تحقیق

با توجه به اینکه هدف پژوهش استخراج الگوی نظام‌مند مدیریت شهری در کشور بر اساس اندیشه‌های امام خمینی است، نحوه بهره‌مندی از منابع به لحاظ روش شناختی اهمیت پیدا می‌کند. جهت‌گیری پژوهش حاضر بنیادی و در زمره پژوهش‌های کیفی قرار می‌گیرد و از ترکیب رویکرد استقرایی و قیاسی برای کشف الگوی موردنظر استفاده می‌شود. از میان انواع راهبردهای پژوهش کیفی، راهبرد نظریه‌پردازی داده بنیاد و به‌طور خاص رهیافت نظام‌مند استراوس و کوربین استفاده می‌شود.

برای پی بردن به اندیشه امام درباره موضوع مدیریت شهری و اجرای راهبرد نظریه‌پردازی

داده بنیاد بر روی آن، به کتاب صحیفه امام که شامل بیانات و سخنرانی‌های ایشان است، رجوع شد. در این میان علاوه بر تحلیل داده‌های مکتوب، از منابع الکترونیکی که توسط مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی تهیه شده بود، استفاده شد. همچنین برای تحلیل و کدگذاری داده‌های جمع‌آوری شده نرم‌افزار excel به کار برده شد. در ادامه به‌طور مختصر نظریه داده بنیاد با تأکید بر رویکرد استراوس و کوربین مطرح می‌شود.

نظریه داده بنیاد

روش مذکور نوعی روش‌شناسی عمومی است که در ابتدا توسط گلاسر و استراوس (۱۹۶۷) در کتاب کشف تئوری مفهوم‌سازی بنیادی^۱ معرفی شد (Glaser & Strauss, 1967:2). بنیان‌گذاران این روش‌شناسی ادعای بزرگی را مبنی بر اتخاذ نظریه از داده‌هایی سیستماتیک که حاصل تحقیق اجتماعی باشند، دارند (Fernandez, 2004: 84). همان‌گونه که از نام این تئوری برمی‌آید، نظریه در طول تحقیق رشد می‌کند و از رهگذر تعامل مستمر بین گردآوری و تحلیل داده‌ها حاصل می‌شود (Strauss, 1987:168).

نظریه‌پردازی داده بنیاد، روالی نظام‌مند و کیفی است، جهت تولید نظریه‌ای که یک فرآیند، کنش یا برهم‌کنش را دربارۀ یک موضوع واقعی^۲ در سطح مفهوم کلی تشریح می‌کند (Creswell, 2005: 396). پژوهشگران هنگامی سراغ استفاده از نظریه‌پردازی داده بنیاد می‌روند که نیازمند یک نظریه یا تبیین کلی (اجمالی) از یک فرآیند هستند (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶: ۷۴). در پژوهش نظریه‌پردازی داده بنیاد، یک فرآیند، زنجیره‌ای از کنش‌ها و برهم‌کنش‌ها بین افراد و وقایع مربوط به یک موضوع است (Strauss & Corbin, 1998). نظریه‌پردازان داده بنیاد، نظریه خودشان را در سه شکل ممکن ارائه می‌دهند: ۱. الگوی کدگذاری بصری؛ ۲. مجموعه‌ای از قضایا (فرضیه‌ها)؛ ۳. داستانی که به شکل روایی نوشته می‌شود (Creswell, 2005:409). در این پژوهش چون بر اساس رهیافت نظام‌مند تحقیق سامان یافته است، الگوی کدگذاری بصری ارائه و در ادامه نیز این الگو توضیح داده می‌شود.

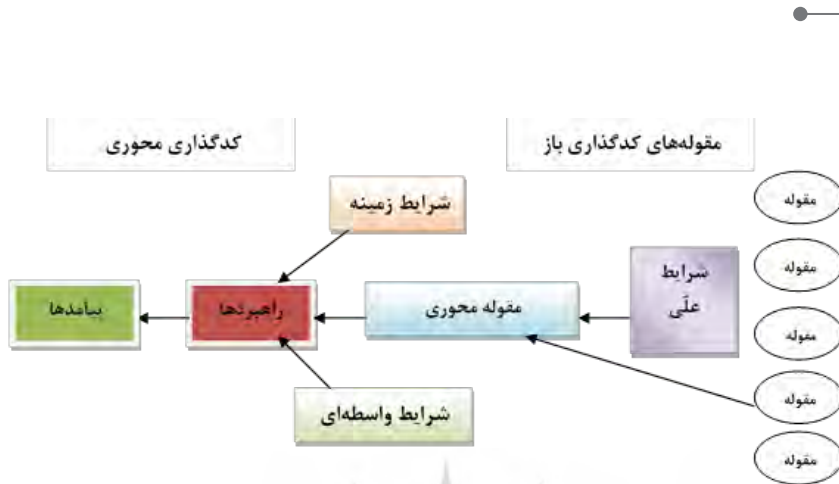
کرسول (Creswell, 2005: 397) بیان می‌کند که سه رهیافت مسلط در نظریه‌پردازی داده

1. The Discovery Of Grounded Theory

2. substantive topic

بنیاد وجود دارد: رهیافت نظام‌مند که با اثر استراوس و کوربین شناخته می‌شود (Strauss & Corbin, 1998:3)؛ رهیافت ظاهرشونده با مربوط به اثر گلیسر است (Glaser, 1992:4)؛ و رهیافت ساخت‌گرایانه که توسط چارمز حمایت می‌شود (Charmaz, 1990:20). در این مقاله به تناسب هدف پژوهش از رویکرد نظام‌مند بهره گرفته‌ایم که به نسبت سایر رویکردها تجویزی تر است. رهیافت منتخب به نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، بر لزوم استفاده از چند گام مشخص به‌منظور تحلیل داده‌ها تأکید می‌کند که عبارتند از: کدگذاری باز^۱، محوری^۲ و انتخابی^۳ و کدگذاری انتخابی به‌عنوان بخشی از فرآیند خلق نظریه مدنظر قرار می‌گیرد (Lee, 2001:47). رهیافت نظام‌مند در نهایت بر توسعه یک مدل پارادایمی^۴ و یا یک تصویر بصری^۵ از نظریه تولیدشده تأکید می‌شود (Creswell, 2005:398). مطابق با شکل شماره ۱ برای ترسیم نهایی پارادایم از مقوله‌های زیر استفاده می‌کنیم: ۱. مقوله محوری^۶ (صورت ذهنی حاصل از پدیده‌ای که اساس فرایند است)؛ ۲. شرایط علی^۷ (مقوله‌های مربوط به شرایطی است که بر مقوله محوری اثرگذار است)؛ ۳. شرایط زمینه‌ای^۸ (مقتضیات یا عوامل زمینه‌ای که بر تحقق راهبردها اثرگذار است)؛ ۴. شرایط واسطه‌ای^۹ (موانع یا شرایط زمینه‌ای که بر تحقق راهبردها ممانعت ایجاد می‌کنند)؛ ۵. راهبردها^{۱۰} (کنش‌ها یا برهم‌کنش‌هایی که از پدیده اصلی منتج می‌شوند) و ۶. پیامدها^{۱۱} (خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردها) (Creswell, 2005:401).

1. Open coding
2. Axial coding
3. Selective coding
4. logic paradigm
5. visual picture
6. Core Category or Phenomenon
7. Causal Conditions
8. Context Conditions
9. Intervening Conditions
10. Strategies
11. Consequences

شکل ۱: نمودار کدگذاری باز و الگوی کدگذاری محوری بر اساس رهیافت نظام‌مند استراوس و کوربین (Creswell, 2005: 401)

جامعه آماری و گردآوری داده‌ها

در فرآیند گردآوری داده‌ها، داده‌های موردنیاز، یعنی بیانات امام خمینی در خصوص موضوع تحقیق [مدیریت شهری] طی مراحل مختلفی گردآوری شده است. در مرحله اول بیانات حضرت امام در دیدار با شهرداران و مسئولان شورای شهر شناسایی شد و مورد مطالعه قرار گرفت. در مرحله دوم بیاناتی که مخاطب آن شهرداری‌ها و مسئولان شهری نبودند ولی موضوع مدیریت شهری و شهرداری‌ها در آن‌ها مطرح شده بود شناسایی و جمع‌آوری گشت. در جدول شماره ۱ مهم‌ترین بیانات گردآوری و مشخص شده است. در مرحله سوم نیز با جستجوی کلیدواژه در نرم‌افزار صحیفه امام، دیگر بیانات مرتبط با موضوع استخراج شدند. لازم به ذکر است که بیاناتی که به‌طور خاص مخاطب آن شهرداری‌ها یا شوراهای شهر بودند، با دقت بیشتری مورد مطالعه قرار گرفت و کدها و مفاهیم مرتبط با موضوع تحقیق از آن استخراج شد.

جدول شماره ۱: بیانات و سخنرانی‌های امام خمینی پیرامون مدیریت شهری

بیاناتی که مخاطبان آن مسئولان و مدیران شهری بودند:	بیاناتی که موضوع مدیریت شهری در آن‌ها مطرح شده بود
بیانات در جمع شهردار تهران و معاونان ۱۳۵۸/۳/۲۴	سخنرانی در جمع دانشجویان سنندج ۱۳۵۸/۷/۲
سخنرانی در جمع شهردار و کارکنان شهرداری قائم‌شهر ۱۳۵۸/۸/۲	سخنرانی در جمع نمایندگان مجلس خبرگان ۱۳۵۸/۷/۱۲
سخنرانی در جمع شهردار و کارکنان شهرداری و شرکت واحد ۱۳۵۸/۸/۱۴	سخنرانی در جمع ورزشکاران و قهرمانان کشور ۱۳۵۸/۷/۱۷
سخنرانی در جمع کارکنان شهرداری اهواز ۱۳۵۸/۸/۱۷	سخنرانی در جمع اعضای جهاد سازندگی یزد ۱۳۵۸/۷/۱۸
بیانات در جمع شهردار و معاونان شهرداری تهران ۱۳۶۰/۷/۱۳	
سخنرانی در جمع اعضای شوراهای اسلامی روستاها ۱۳۶۱/۸/۱۳	

کدگذاری اولیه و شکل‌گیری مفاهیم

بیانات امام خمینی در هر دیدار، شماری از داده‌ها را به همراه داشت که می‌بایست مطالعه و مضامین مرتبط با مدیریت شهری استخراج می‌شد. با توجه به حساسیت فرآیند رشد و شکل‌گیری نظریه و برای بالا بردن میزان اعتماد به داده‌ها، مفاهیم مستخرج اولیه از سوی پژوهشگر به‌طور جمعی مورد بازبینی قرار گرفت و به اقتضا حفظ، حذف یا تعدیل شد. با توجه به این مطلب که کلمات و عبارات‌های مشابهی در قالب مفاهیم نزدیک به هم در طول مطالعه بیانات امام خمینی تکرار شده بودند، تلاش شد که عبارات‌های مذکور در قالب مقوله‌های کلی‌تری جمع‌بندی شوند.

بدین منظور برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، باید کدگذاری باز انجام می‌دادیم. کدگذاری باز بدین صورت بود که بیانات امام خمینی درباره مدیریت شهری را بررسی کنیم. نمونه‌ای از کدگذاری باز در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود.

جدول شماره ۲: نمونه‌ای از کدگذاری باز و استخراج مفاهیم سطح اول و دوم

کد	متن بیانات	مفهوم سطح اول	مفهوم سطح دوم
P580324a	می‌بایست در مقابل تجاوزهای عده‌ای به اراضی تهران و حریم خیابان‌ها با قاطعیت عمل کرد. امر خانه‌سازی برای مستضعفین می‌بایست از روستاها آغاز شود تا نه تنها جلوی مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها گرفته شود، بلکه عده‌ای که قبلاً مهاجرت نموده‌اند با توجه به تسهیلاتی که فراهم خواهد آمد، به قطب‌های کشاورزی و دامداری جذب شوند (خمینی، ۱۳۹۱، ج ۸: ۱۵۴)	۱. مقابله با زمین‌خواری و فساد در ساختمان‌سازی؛ ۲. حفظ حریم شهر، خیابان، فضای سبز و...؛ ۳. خانه‌سازی و مرمت خانه‌های مستضعفین؛ ۴. آباد کردن روستاها و حاشیه‌های شهر؛ ۵. توجه به کشاورزی، دام‌پروری و....	۱. فساد ستیزی؛ ۲. آبادانی شهر و روستا.
P580324b	الآن شهردار تهران اینجا بود با یک دسته‌ای از کارمندايش. خوب، آن‌ها هم همین شکایت‌ها را دارند. لکن آن‌ها هم باید مشغول بشوند به همان شهرداری و خدمت به شهر؛ نه اینکه همه‌مان بنشینیم کلیات را بگوییم، و دردها را بگوییم و درمانش را از خدا بطلبیم! نه، باید همه‌مان کار بکنیم. و سابق می‌گفتند که- آن وقت که شبیه‌خوانی می‌کردند- می‌گفتند شبیه‌خوان خوب آن است که اگر شمر می‌شود «شمری» را خوب انجام بدهد؛ اگر هم امام حسین می‌شود «امام حسینی» را خوب انجام بدهد. اگر بخواید شمر امام حسینی کند و امام حسین شمری کند، این شبیه‌خوانی درستی نیست (خمینی، ۱۳۹۱، ج ۸: ۱۵۶)	۱. خدمت به مردم شهر و وظیفه اصلی شهرداری‌ها؛ ۲. مسئولیت شورای شهر و شهرداری در قبال مشکلات شهری مردم؛ ۳. لزوم انجام اقدام و عمل برای رفع مشکلات.	۱. خدمت محوری؛ ۲. مسئولیت‌پذیری.

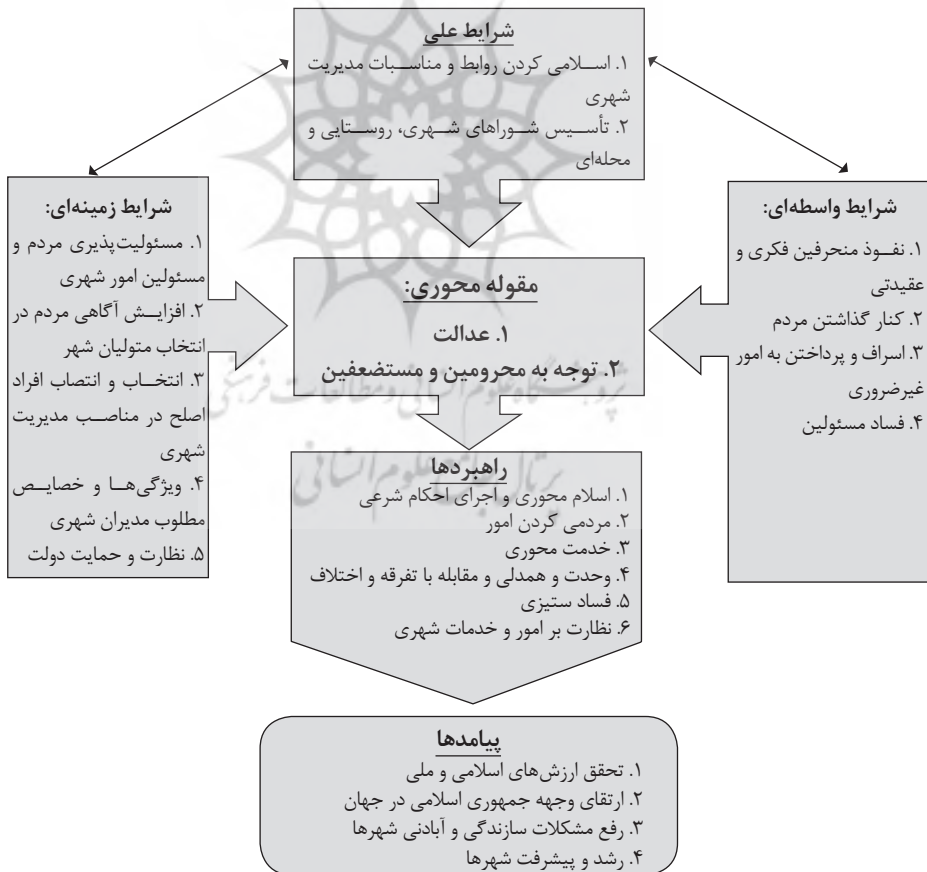
مفهوم سطح دوم	مفهوم سطح اول	متن بیانات	کد
<p>۱. انتخاب افراد اصلح برای مناصب مدیریت شهری؛</p> <p>۲. اجتناب از ورود منحرفان فکری و عقیدتی در بدنه مدیریت شهری؛</p>	<p>۱. لزوم انتخاب افراد مؤمن به اسلام و انقلاب، امین، طرفدار مردم توسط مردم برای مدیریت شهری؛</p> <p>۲. اجتناب از ورود منحرفان مکتبی و عقیدتی در مناصب مدیریت شهری.</p>	<p>آن چیزی که الآن لازم است بر همه آقایان، بر همه شما جوانان، بزرگان، و بر همه قشرهای ملت، این است که چشم‌هایشان را باز کنند با مطالعه، با دقت، افرادی که برای شوراها تعیین می‌کنند، صفات خاصی را داشته باشند. اول: اینکه مؤمن باشند؛ مؤمن به این نهضت باشند؛ جمهوری اسلامی را بخواهند؛ طرفدار مردم باشند؛ امین باشند؛ اسلامی باشند، و شرقی و غربی نباشند، انحرافات مکتبی نداشته باشند؛ تا اینکه کارهایی که می‌کنند برای نفع ملت، برای نفع خود شهرستان باشد. اگر خدای نخواست در این امر کوتاهی بشود و شیاطینی که دوره می‌افتند و می‌خواهند افرادی را جا بزنند به مردم، آن افراد منحرف یک وقتی تعیین بشوند برای شوراهای شهر، این برای خود شهر خطر دارد؛ برای کشور خطر دارد؛ برای اسلام خطر دارد (خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۵)</p>	P۵۸۰۷۱۷۸
<p>۱. نظارت بر امور شهری؛</p> <p>۲. افزایش آگاهی مردم.</p>	<p>۱. شورای شهر، متولی اصلی امور شهری؛</p> <p>۲. نظارت بر امور شهری (بازار، مسکن و ...) یکی از مهم‌ترین وظایف مدیریت شهری؛</p> <p>۳. افزایش آگاهی مردم در انتخاب متولیان مدیریت شهری.</p>	<p>شورای شهر؛ یعنی همه کاره‌ای شهر دست این‌هاست. شهردار را هم تعیین می‌کند. کارهای دیگر شهر را، همه را، این‌ها انجام می‌دهند. نظارت در بازار، نظارت در همه‌جا، دارند. این‌ها اختیاراتی دارند، و ممکن است که خدای نخواست یک وقتی اشخاص ناباب تعیین بشود، رأی داده بشود به آن‌ها، و برای شهر مُضَرّ؛ برای اسلام هم مُضَرّ.. بنابراین، یک مسئله مهمی است که باید شما توجه به آن داشته باشید. و برسانید به دوستان خودتان، به شهرستان‌هایی که می‌روید به دوستانتان، به اهل علم آنجا، برسانید که مردم آگاه بشوند و روی آگاهی رأی بدهند (خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۵۳)</p>	P۵۸۰۷۱۷۸۵

کد	متن بیانات	مفهوم سطح اول	مفهوم سطح دوم
P۶۱۰۸۰۹۸۲	با سلام و تحیات، چون شهرداری تهران مصمم است به حول و قوه خداوند متعال نسبت به جلوگیری از احکام خلاف شرع که متأسفانه بعضاً تاکنون ادامه داشته است و نیز اجرای احکام نورانی اسلام اقدام سریع به عمل آورد؛ چون در حال حاضر با توجه به گرفتاری شورای نگهبان و شورای عالی قضایی، شهرداری قادر نخواهد بود مشکل مردم را سریعاً از آن طریق حل نماید، لذا خواهشمند است اجازه فرمایید تا تعیین تکلیف قطعی از طرف شورای نگهبان و یا شورای عالی قضایی، به خاطر جلوگیری از توقف کار، حجت‌الاسلام‌والمسلمین جناب آقای محمدی گیلانی حاکم شرع محترم دادگاه‌های انقلاب اسلامی به‌طور مستمر نسبت به مسائل مبتلا به شهرداری که مستقیماً در رابطه با مردم می‌باشند، اظهار نظر فرموده و حکم شرعی که برای شهرداری لازم‌الاجرا باشد، صادر نمایند (خمینی، ۱۳۹۳: ج ۱۷: ۷۲)	۱. مسئولیت مدیران شهری در خصوص اجرای احکام اسلامی و جلوگیری از خلاف‌های شرعی؛ ۲. حضور فقیهان و متخصصان دینی در سمت مشاوران مدیران شهری.	۱. اجرای احکام اسلامی و تحقق ارزش‌های.
P۶۵۰۳۱۹۸۱	اگر در یک شهری از شهرها بنا بود یک اختلافی واقع بشود، بدانند که دست شیطان در کار است، باید این را از بین ببرند و نگذارند یک‌وقت - خدای نخواستہ - ولو در یک شهری، در یک روستایی اختلاف واقع بشود. برادران روحانی قویا، با هم باشند و کناره‌گیری نکنند، همه در میدان باشند، با هم باشند. ما می‌خواهیم حفظ اسلام را بکنیم، با کناره‌گیری نمی‌شود حفظ کرد. خیال نکنید که با کناره‌گیری تکلیف از شما سلب می‌شود، تکلیف دوچندان است (خمینی، ۱۳۹۳: ج ۲۰: ۵۷)	۱. لزوم اجتناب مدیران شهری از بروز اختلاف و تفرقه در شهرها؛ ۲. مسئولیت مدیران شهری برای رفع اختلاف و تفرقه موجود در شهرها؛ ۳. ایجاد فضای همدلی و وفاق در شهرها توسط مدیران شهری.	۱. ایجاد وحدت و همدلی در شهر.

کدگذاری محوری و انتخابی

در این مرحله محققان دسته‌بندی و مقایسه عناوین استخراج شده از داده‌ها را انجام دادند. پس از انجام کدگذاری باز محققان خود را با انبوهی از داده‌های خام روبه‌رو دیدند که چندان

به هم ربطی ندارند. در مرحله کدگذاری محوری، محقق با مقایسه مفاهیم مختلف سطح دوم تلاش کرد زمینه‌های مشترک میان آن‌ها را کشف کرده و امکان طبقه‌بندی مفاهیم مشابه را در قالب طبقه‌بندی‌های یکسان و در ذیل الگوی نظام‌مند استراوس و کوربین انجام دهد. در مرحله کدگذاری انتخابی، وجوه مشترک مؤلفه‌های برآمده از مراحل قبلی، شناسایی و با توجه به اشتراکات آن‌ها در دسته‌بندی کلی‌تر و محدودتری سامان‌دهی شدند که در ذیل هر یک از مقوله‌های مدل نظام‌مند قرار گرفتند و در شکل شماره ۲ نشان داده می‌شود. لازم به ذکر است چون رهیافت پژوهش حاضر، بر اساس رهیافت نظام‌مند استراوس و کوربین انجام شده، کدگذاری انتخابی در تطبیق با مقوله‌های الگوی نظام‌مند انجام شده است.

شکل شماره ۲: الگوی نظام‌مند مدیریت شهری از نگاه امام خمینی

اعتبار سنجی الگوی استخراج‌شده (روایی و پایایی)

با اینکه برخی از پژوهشگران کیفی بحث درباره اعتبار و روایی داده‌ها و نتایج پژوهش را به‌طور سنتی مربوط به پژوهش‌های کمی می‌دانند (Johnson & Christensen, 2008: 114) اما واقعیت این است که در پژوهش‌های کیفی نیز صحت و اعتبار داده‌ها و یافته‌ها بخشی بسیار بااهمیت در فرآیند پژوهش است (Creswell, 2005: 87). در ادامه روایی و پایایی پژوهش حاضر بررسی می‌شود.

روایی اشاره دارد به میزانی که یافته‌ها، واقعیت را توصیف می‌کنند. در تحقیق کمی، روایی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: یک تحقیق تا چه حد دقیقاً آنچه را که قصد ارزیابی‌اش را داشته، سنجیده است (Golafshani, 2003: 559). این تعریف در تحقیقات کیفی جایگاه چندانی ندارد، چراکه در تحقیق کیفی، هدف، ارزیابی نیست (Stenbacka, 2001: 551) بلکه هدف درک جهان اجتماعی از منظر پژوهشگران به‌وسیله توصیف تفصیلی و دقیق از اقدامات شناختی و نمادین است. (Miles & Huberman, 2002: 37)

جهت ایجاد اطمینان از روایی مرحله نخست پژوهش و دقت یافته‌های محققین، اقدامات ذیل انجام گرفت:

روش اول: در نظریه داده‌بنیاد، اعتبارسنجی^۱ بخشی فعال از فرایند پژوهش است (Creswell, 2005: 412) بدین‌صورت که در مرحله کدگذاری باز، داده‌های متنوع به‌طور متناظر در قبال مفاهیم در حال ظهور آزمون می‌شوند؛ همچنین در مرحله کدگذاری محوری نیز مفاهیم برآمده از داده‌ها در قبال مقوله‌ها قرار گرفته و در این تناظر کثرت‌آمیز، تناسب برقرار و سپس قرائتی از داده‌ها در مقام تأیید این تناسب جستجو می‌شود.

روش دوم: در روش دوم از مرورگران خارجی^۲ چون خود مشارکت‌کنندگان در طرح جهت اعتبارسنجی بهره‌برداری خواهد شد (Creswell, 2005: 413). در این پژوهش نیز محققان کار را زیر نظر برخی از اساتید صاحب‌نظران در حوزه مدیریت شهری و متخصص در اندیشه امام خمینی پیگیری کردند.

روش سوم: در این روش، محققین با بازاندیشی بر کدگذاری‌ها تلاش کردند که اعتبار

1. Validation

2. Outside Reviewers

یافته‌ها را افزون کنند. در این پژوهش، بارها کدها بازنویسی و تلاش می‌شد کدهای دقیق‌تر و صحیح‌تری انتخاب شود.

پایایی، بیانگر پایداری و تشابه نتایج اندازه‌گیری در دوره‌های مختلف زمانی است. ممیزی تحقیق را می‌توان به‌منزله روش خوبی برای بهبود پایایی پیشنهاد کرد (Mays & pope, 2002:50). به دلیل مطالعه مستمر بیانات استخراج شده حضرت امام و بهره‌مندی مستمر از نظر خبرگان و متخصصان در حوزه اندیشه امام خمینی در کلیه مراحل و فرآیندهای این تحقیق، پایایی مورد انتظار برای یک پژوهش بخوبی تضمین و برآورده شده است.

یافته‌های تحقیق: الگوی نظام‌مند مدیریت شهری از نگاه امام خمینی

همان‌گونه که در شکل شماره ۲ مشخص است، پس از کدگذاری انتخابی، ۲۳ کد محوری از بیانات حضرت امام در شش بُعد الگوی نظام‌مند جای گرفت که به‌عنوان الگوی نظام‌مند مدیریت شهری در جمهوری اسلامی ایران از نگاه امام می‌باشد. مقوله محوری این تحقیق نیز، عدالت و رسیدگی به مستضعفین و محرومین در مدیریت شهری است که کلیه کدهای محوری حول این موضوع گردآوری شده‌اند. در ادامه، توضیح هر یک از ابعاد الگوی نظام‌مند بر اساس مقوله‌ها و کدهای محوری ذیل هر دسته بیان خواهد شد. در این بخش در برخی قسمت‌ها با آوردن بیانات حضرت امام، تشریح و تبیین بهتری از مقوله‌های الگوی نظام‌مند مدیریت شهری صورت می‌گیرد.

مقوله‌های محوری

مقوله‌های محوری، مقوله‌هایی هستند که اساس فرآیند را شکل می‌دهند. به‌عبارت‌دیگر، تمام مقوله‌های دیگر از جمله راهبردها، شرایط زمینه‌ای و... برای تحقق این مقوله‌های محوری است. مقوله‌های محوری شناسایی شده در مدیریت شهری از نگاه حضرت امام دو مورد است: عدالت و توجه به محرومین و مستضعفین. به بیانی دیگر، محور و اصل و اساس در مدیریت شهری عدالت و رسیدگی به محرومین و مستضعفین است که در بیانات امام فراوانی بیشتری داشت و بیشتر مورد تأکید ایشان قرار می‌گرفت.

۱. عدالت

از مهم‌ترین مسئولیت‌های محوری مدیریت شهری از نگاه امام خمینی از بین بردن تضاد طبقاتی در شهرها، کاهش فاصله بین غنی و ثروتمند و توزیع درست، عادلانه و منصفانه خدمات شهری بین مردم شهر است. نمونه‌ای از بیانات امام در خصوص تحقق عدالت در شهرها عبارت است از:

”مملکتی که ثروتش زیاد بوده است، ذخایر زمینی‌اش الی‌ماشاءالله بوده است، باید باز به حال مخروبه باشد. این «تمدن بزرگ» این را برای ما سوغات آورد که همه چیزهای ما را دادند به غیر، و خود ما را در یک مملکت پُرتروت، یک مملکتی که قابل است از برای اینکه صد و پنجاه میلیون جمعیت یا بیشتر در او زندگی مرفّه داشته باشند، سی و چند میلیون جمعیت که اکثرشان وضعشان وضع صحیح نیست، ثروت‌ها به جیب یک دسته مجتمع شده و به خارج منتقل شده“ (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱: ۷).

۲. توجه و رسیدگی به محرومین و مستضعفین

امام مدام در سخنرانی‌هایشان در دیدار با مسئولان و متولیان امور شهری، لزوم توجه مدیران شهری به اقشار غیرمرفه و آبادانی مناطق محروم را مورد تأکید قرار می‌دادند. ایشان حتی رسیدگی به مناطق محروم شهری را نسبت به مناطق مرفه و بالای شهر دارای اولویت می‌دانستند. حتی ایشان می‌فرمایند که بایستی از متمکنین شهری که بیشتر از خدمات شهری بهره می‌برند برای آبادانی مناطق محروم عوارض گرفت (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱: ۲۷۳). ایشان در سخنرانی خود بیان می‌دارند:

”و آنچه که مهم است این است که آن قشر مستضعف بیشتر مورد نظر باشد. در تهران، آن حاشیه‌های اطراف تهران و آن زاغه‌نشین‌ها و آن چادرنشین‌های اطراف بیشتر مورد نظر باشند تا طرف شمال شهر، و در شهرهای دیگر، روستاهای دیگر، توجه به این قشر مستضعف بیشتر باشد از توجه به قشر مرفّه. مع‌الوصف در رژیم سابق، این قشر اصلش مورد عنایت نبود، و اگر کاری می‌کردند برای همان قشر مرفّه می‌کردند. و لهذا در تهران، شمال شهر، یک

شهری است که غیر از جنوب شهر است. اصلاً آن، یک شهر دیگری است، این هم یک شهر دیگری. و این غیر مطابق بودن و طبقه به این شدیدی داشتن، اسباب این می‌شود که یک‌وقت خدای نخواستہ انفجاری حاصل بشود که کسی نتواند مهارش کند. " (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۴۹۸)

شرایط علیّی

شرایط علیّی، شرایطی است که بر مقوله محوری، در اینجا همان مدیریت شهری است، تأثیر می‌گذارند. به عبارت دیگر شرایط علیّی، شرایطی است که اگر ایجاد نشوند، تحقق مدیریت شهری اسلامی امکان‌پذیر نیست. شرایط علیّی که در این پژوهش بر اساس بیانات حضرت امام مورد شناسایی قرار گرفتند، عبارتند از:

۱. اسلامی کردن روابط و مناسبات مدیریت شهری

تلاش برای اسلامی شدن روابط و مناسبات مدیریت شهری یکی از ضرورت‌ها و علت‌هایی است که باید به دنبال تحقق مدیریت شهری اسلامی بود. کشوری که مکتب اسلام را به عنوان مکتب اصلی خود می‌داند و قانون اساسی آن بر اساس دستورات اسلامی شکل گرفته است، بایستی اسلام را در تمام روابط و مناسبات خود که یکی از آن‌ها مدیریت شهری است، پیاده‌سازی کند. حضرت امام خمینی در این زمینه می‌فرماید:

"امروز وجاهت اسلام در خطر ممکن است باشد. اگر یک افراد نابابی در جمهوری اسلام مُقَدّرات یک شهری را در دست بگیرند و بعد کارهای خلاف بکنند، علاوه بر اینکه برای خود آن شهر مُضَرّ است، وجهه جمهوری اسلامی را بد نمایش می‌دهد. و آن‌هایی که با شما و با ما و با اسلام غرض دارند این‌ها می‌خواهند که یک افرادی باشند که این افراد هر چه می‌توانند کار را از اسلام جدا کنند؛ مطالب را از اسلام جدا کنند. و شما و ما می‌خواهیم که هر چه کار می‌شود اسلامی باشد." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۵۲)

۲. تأسیس شوراهای شهری، روستایی و محله‌ای

از نگاه امام، شورای شهر متولی اصلی اداره امور شهری می‌باشد. ایشان تشکیل شوراهای شهر و روستا را یکی از برکات انقلاب اسلامی می‌دانند. ایشان می‌فرمایند:

"این شوراها باید باشد در شهرها، بعد هم در سایر نقاط ان شاء الله- تأسیس بشود. و سرنوشت هر شهرستانی، هر شهری- که آن شوراها در آن هست- با خود این شوراهاست، که از طرف مردم تعیین می‌شوند افرادش." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۵۱)

ایشان همچنین بیان می‌کنند که تأسیس شوراها، برگرفته از اسلام است که بایستی مردم هر شهر با توجه به شناختی که دارند اداره امور شهر خود را انجام دهند. ایشان بیان می‌دارند:

"این جزء برنامه‌های اسلام است، و بنای ما هم بر همین هست. نه تنها شما، هر جا، در هر استانی، در هر جایی که هست، همان طوری که از اول قانون هم همین معنا بوده است، باید شوراهای ولایتی باشد. این‌ها باید بشود، و می‌شود و در صدد هستند. الآن مشغول طرح‌ریزی آن هستند که شما برای خودتان، مسائل خودتان باشد. انتخابات مال خودتان باشد؛ خودتان انجام بدهید. کارهایتان محول به خودتان باشد. نه تنها شما؛ خراسان هم همین‌طور، اصفهان هم همین‌طور، همه‌جا همین‌طور. این شوراها باید همه‌جا باشد و هر جایی خودش اداره کند خودش را. این، هم برای ملت خوب است، هم برای دولت خوب است. دولت نمی‌تواند همه‌جا را خودش تحت نظر بگیرد، وقتی محول کرد کار را به خود مردم، مردم در منطقه‌ای که هستند برای خودشان دلسوزتر هستند، بهتر اطلاع دارند به احتیاجات خودشان. این‌ها یک برنامه‌هایی است که در دست اجراست." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۷: ۱۵۱)

شرایط زمینه‌ای

شرایط زمینه‌ای عبارت است از بسترهایی که وجود دارد -یا باید به وجود آورد- تا بتوان اقدامات و راهبردهای مناسب را انجام داد. مهم‌ترین زمینه‌هایی که بر اساس مقوله‌بندی بیانات حضرت امام پیرامون مدیریت شهری به دست آمد، عبارتند از:

۱. مسئولیت‌پذیری مردم و مسئولین امور شهری

نکته مهمی که امام نسبتاً زیاد در بیانات خود اشاره می‌کنند، این است که بایستی مردم و مسئولین شهری در قبال مسائل و مشکلات شهر احساس مسئولیت کنند. بایستی از زیر بار مسئولیت‌شانه خالی کنند و کارها را به یکدیگر محول کنند. تازمانی که این احساس مسئولیت نباشد، تحقق شهر اسلامی و مدیریت شهری اسلامی امکان‌پذیر نیست.

حضرت امام در مورد مسئولیت همگان در قبال شهر می‌فرمایند:

"الآن یک چیزی است که مال خودتان است، مثل اینکه هر کسی موظف است به‌حسب وجدان خودش که عائله خودش را خدمت به او بکند و اداره بکند، الآن به‌حسب وجدان، ما همه موظفیم که یک مملکتی که از حلقوم دیگران بیرون آوردیم و مال خودمان شده، خودمان خدمت به آن بکنیم. نرویم کنار بنشینیم بگوییم که شما از چنگال دیگران بیرون آوردید، خودتان درستش بکنید! نمی‌شود. این یک همچو چیزی است، شماها بیرون آوردید؛ ملت بیرون آورده. همین ملتی که یک همچو نهضتی کرد و یک همچو پیروزی برایش حاصل شد، باید این مملکت را خود ملت اداره بکند. هر کس به هر اندازه‌ای که می‌تواند. البته یک قشر نمی‌تواند؛ دو قشر نمی‌تواند، روحانیت نمی‌تواند؛ دولت نمی‌تواند؛ عرض می‌کنم که کارگر تنها نمی‌تواند؛ صنعتگر تنها نمی‌تواند؛ لکن هر کدام یک گوشه کار را باید بگیرند. هر کس در هر کاری که مشغول است آن کار را خوب انجام بدهد." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۳۳۲)

همچنین ایشان بیان می‌فرمایند:

"مهم این است که افراد، هر یک خودشان را مسئول بدانند. هم مسئول خودشان بدانند، هم مسئول کارهای دیگران. مسئول خودشان که کاری که به آن‌ها محول می‌شود، مثلاً شماها که در شهرداری اهواز هستید. هر کاری که محول به هر فردی است، منتظر این نشود که یک کس دیگری کاری بکند. این باید کار خودش را خوب انجام بدهد، و اگر چنانچه دید آن برادرش، آن رفیقش کارش را خوب انجام نمی‌دهد، مسئول او هم هست، باید او را هدایت کنند." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱: ۸)

۲. افزایش آگاهی مردم در انتخاب متولیان شهری

با توجه به اینکه مسئولان و کارگزاران شهری توسط مردم انتخاب می‌شوند، بایستی همه افشار بخصوص نخبگان و خواص تلاش خود را انجام دهند، تا آگاهی مردم بالا برود تا افراد مناسب را برای مناصب مدیریت شهری انتخاب کنند. حضرت امام درباره انتخاب آگاهانه مردم در انتخابات مسئولان شهری می‌فرمایند:

”شورای شهر؛ یعنی همه کارهای شهر دست این‌هاست. شهردار را هم تعیین می‌کند. کارهای دیگر شهر را، همه را، این‌ها انجام می‌دهند. نظارت در بازار، نظارت در همه‌جا، دارند. این‌ها اختیاراتی دارند، و ممکن است که خدای نخواستہ یک‌وقتی اشخاص ناباب تعیین بشود، رأی داده بشود به آن‌ها، و برای شهر مُضر؛ برای اسلام هم مُضر.. بنابراین، یک مسئله مهمی است که باید شما توجه به آن داشته باشید. و برسانید به دوستان خودتان، به شهرستان‌هایی که می‌روید به دوستانتان، به اهل علم آنجا، برسانید که مردم آگاه بشوند و روی آگاهی رأی بدهند.“ (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۵۳)

۳. انتخاب و انتصاب افراد اصلح در مناصب مدیریت شهری

توجه به سوابق افراد (سوابق خانوادگی، کاری و...) در انتخاب مدیران شهری بسیار حائز اهمیت است. زمینه و بستر دیگری که برای تحقق مدیریت شهری لازم است، فراهم شود این است که افراد اصلح از صنوف مختلف (بازاری، روحانی، ورزشکار و...) در شورای شهر قرار بگیرند. امام درباره گماردن افراد اصلح در مناصب مدیریت شهری می‌فرمایند:

”باید شناسایی بشوند در هر شهرستانی که ده، پانزده نفر مثلاً- حالا آن عددی که باید تعیین بکنند در آنجا- باید انتخاب بشود، باید این شناسایی بشود. در بین روحانیون یک نفر هست، خوب، هرکسی در شهرش می‌داند که کدام روحانی کسی است که صلاحیت دارد برای این کار؛ دلسوز برای ملت است. و از کسبه مثلاً، از اصناف، از تجار، از کارگراها، از کشاورزها، سابقه‌اش را باید درست مردم بدانند که این در زمان طاغوت چه کاره بوده است، و سوابقش- سوابق خانوادگی‌اش- چه طور بوده است. اگر چنانچه دقت در این امر نشود و مردم

توجه به این امر نکنند، مسئولند پیش خدا. اگر فردا یک گرفتاری برای ملت به واسطه این‌ها پیش بیاید، ماها که می‌خواهیم تعیین کنیم افراد را، مسئول هستیم، مسئولیت ما بزرگ است." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۵۱)

۴. ویژگی‌ها و خصایص مطلوب مدیران شهری

یکی دیگر از زمینه‌هایی که در مورد تحقق مدیریت شهری اسلامی از بیانات امام قابل استخراج است، بحث ویژگی و خصوصیت‌های مدیران و متولیان امور شهری است. ایشان مسلمان بودن، انقلابی بودن، سوءسابقه نداشتن، تعهد به اسلام و احکام اسلامی، خدمت به مستضعفین و محرومین، تخصص در امور، امین و معتقد بودن به نهضت و انقلاب اسلامی از جمله خصوصیات مدیران شهری می‌دارند. ایشان در یکی از بیانات خود می‌فرمایند:

"افراد [اعضای شورای شهر] باید اولاً مسلمان باشند؛ و ثانیاً معتقد به نهضت باشند؛ امین باشند در کارهایشان؛ ایمان حقیقی داشته باشند؛ متعهد باشند نسبت به احکام اسلام؛ سوابق خلاف و سوء نداشته باشند. از روحانیون هم باید تعیین بشود. از اهل بازار هم باید باشد. از آن صنف‌های دیگر هم باید باشد. لکن، همه باید در این معنا شرکت داشته باشند که مُسَلِم [باشند]. و البته آن‌هایی که غیرمسلم هستند برای خودشان شوراهایی ممکن است تعیین کنند، لکن مسلم و متعهد به اسلام متعهد به این نهضت؛ معتقد به این نهضت؛ مخالف با طاغوت، انحراف چپ و راستی نداشته باشد. نه به طرف آن گروه سرمایه‌داری برود؛ نه به طرف چپ باشد، مستقیم، اسلامی، دلسوز برای این ملت. اگر مسلمان باشد و متعهد باشد، آن برای ملت دلسوز است؛ خیانت‌کار نیست؛ با امانت کارش را انجام می‌دهد؛ هر کاری بخواهد برای آن شهر خودش انجام بدهد، به مصلحت افراد آن شهر، به مصلحت خود آن شهر، به مصلحت اسلام عمل می‌کند." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۱۹)

راهبردها

بخش دیگر مدل نظام‌مند، شامل راهبردهایی است که می‌بایست انجام شود تا عدالت و توجه

به محرومین و مستضعفین که مقوله محوری هست، محقق شود. راهبردها ناظر به کنش و اقدامات هستند و جزء تجویزی مدل نظام‌مند برای تحقق مدیریت شهری مطلوب در جامعه هستند. راهبردهای شناسایی شده برای تحقق مدیریت شهری اسلامی از نگاه امام عبارتند از:

۱. اسلام محوری و اجرای احکام شرعی

یکی از مهم‌ترین راهبردهای مدیریت شهری از نگاه امام خمینی اجرای احکام اسلامی و جلوگیری از خلاف‌های شرعی است. همچنین رعایت اخلاق و آداب اسلامی از سوی کارگزاران شهری امری لازم و ضروری است. ایشان اسلام محوری را یکی از مهم‌ترین شاخص‌های متولیان امور شهری می‌داند. امام در این زمینه می‌فرماید:

”همه باید در این معنا شرکت داشته باشند که [متولیان امور شهری] مُسْلِم [باشند]. و البته آن‌هایی که غیرمسلم هستند برای خودشان شوراهایی ممکن است تعیین کنند، لکن مسلم و متعهد به اسلام متعهد به این نهضت؛ معتقد به این نهضت؛ مخالف با طاغوت، انحراف چپ و راستی نداشته باشد. نه به طرف آن گروه سرمایه‌داری برود؛ نه به طرف چپ باشد، مستقیم، اسلامی، دلسوز برای این ملت. اگر مسلمان باشد و متعهد باشد، آن برای ملت دلسوز است؛ خیانت‌کار نیست؛ با امانت کارش را انجام می‌دهد؛ هر کاری بخواهد برای آن شهر خودش انجام بدهد، به مصلحت افراد آن شهر، به مصلحت خود آن شهر، به مصلحت اسلام عمل می‌کند...“ (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰:

(۲۱۹)

۲. مردمی کردن امور

مردمی کردن امور و بهره‌گیری از راهبرد مشارکت مردم در آبادانی شهرها یکی دیگر از راهبردهایی است که به‌منظور تحقق نظام مدیریت شهری اسلامی لازم و ضروری است. از یک طرف، مسئولین بایستی بسترهای لازم برای مردمی شدن کارها را فراهم کنند و از طرف دیگر، مردم نیز باید خودشان همکاری و همیاری با مسئولان شهری داشته باشند. امام درباره نقش مردم در آبادانی شهرها می‌فرماید:

«در هر صورت، مملکت باید با دست خود مردم، با دست خود اشخاص، اداره بشود. و شهرها باید به توسط خودتان اداره بشود؛ توسط خودتان آباد بشود. ننشینید کنار بگویید که شورای شهر درست شد، و برویم کنار. شورای شهر خودش کاری نمی‌تواند. چند نفر آدمی است که مثل دیگران، ضعیف است و نمی‌تواند کاری بکند. تا همه با هم نباشند، همه با هم دست به هم ندهند، نمی‌شود این کارها انجام بگیرد. و این وظیفه انسانی ماست، که کمک کنیم همه به هم؛ معاونت کنیم همه با هم؛ تا بلکه ان شاء الله کارها اصلاح بشود.» (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۳۳۷)

۳. خدمت محوری

مدیریت شهری، نهادی است که نزدیک‌ترین ارتباط را با مردم دارد، فلذا خدمت به مردم اصلی‌ترین وظیفه نهاد مدیریت شهری است. امام خدمت به مردم شهر را وظیفه اصلی شهرداری‌ها و متولیان امور شهری می‌داند و بیان می‌کند که شورای شهر و شهرداری در قبال مشکلات شهری مردم مسئولیت دارند (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۸: ۱۵۸). امام در دیدار با کارکنان شهرداری در باره خدمت به مردم و مناطق محروم می‌فرماید:

«شما که کارمندان شهرداری اهواز هستید و حالا زحمات خودتان را، خدمات خودتان را در آنجا شرح دادید، این موجب تشکر من است، و خدای تبارک و تعالی به شما اجر خواهد داد ان شاء الله. امروز کشور شما احتیاج به خدمت دارد. شما مُطَّلَعِید که کشوری برای شما گذاشتند که شهرهایش هم مخروبه بوده است. تهران که مرکز است جنوبش آن است که می‌بینید. و حاشیه‌هایش و این بیچاره‌های زاغه‌نشین و امثال این‌ها، آن است که گاهی در تلویزیون می‌بینید و خودتان مُطَّلَعِید. بنابراین بوده است که این طبقه ضعیف، طبقه مستضعف، این‌ها به همین حال عقب‌ماندگی در هر جا هست باشند، و ذخایر آن‌ها به عیاشی یک دسته و به دادن به مُفت و رایگان از بین برود. اهواز با آن ذخیره خداداد، خوزستان با آن ثروت هنگفت، باید شهرش آن‌طور باشد؛ دهاتش بدتر.» (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۱: ۶)

۴. وحدت و همدلی و مقابله با تفرقه و اختلاف

از نگاه حضرت امام یکی از مهم‌ترین راهبردهای مدیریت شهری بایستی اجتناب مدیران شهری از بروز اختلاف و تفرقه در شهرها است. متولیان امور شهری بایستی همدلی و وفاق را در شهرها ایجاد کنند و در این راه باید از ظرفیت علما و خواص شهر نیز بهره ببرند. امام خمینی در سخنی می‌فرماید:

"اگر در یک شهری از شهرها بنا بود یک اختلافی واقع بشود، بدانند که دست شیطان در کار است، باید این را از بین ببرند و نگذارند یک وقت - خدای نخواستہ - ولو در یک شهری، در یک روستایی اختلاف واقع بشود. برادران روحانی قویاً، با هم باشند و کنارگیری نکنند، همه در میدان باشند، با هم باشند. ما می‌خواهیم حفظ اسلام را بکنیم، با کنارگیری نمی‌شود حفظ کرد. خیال نکنید که با کنارگیری تکلیف از شما سلب می‌شود، تکلیف دو چندان است." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۲۰: ۵۷)

۵. فساد ستیزی

مقابله با انواع فساد از جمله زمین‌خواری، فساد در ساختمان‌سازی، نفوذ دشمن و نمادهای دشمن در شهرها و فسادهایی که موجب سست شدن عقاید مردم می‌شود، از جمله مهم‌ترین راهبردهایی است که مدیریت شهری باید در نظر داشته باشد. بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی در این زمینه بیان می‌کند: «می‌بایست در مقابل تجاوزهای عده‌ای به اراضی تهران و حریم خیابان‌ها با قاطعیت عمل کرد.» (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۸: ۱۵۴) همچنین ایشان می‌فرماید:

"همه باید مراعات بکنید، و همه‌تان هم مسئولید، همه ما مسئولیم. یک مملکتی را باید خود شما اداره کنید. باید خود ملت اداره کنند، و مع‌الأسف الآن گروه‌های مختلفی با عقاید مختلفی که بسیارشان خدمتگزاران همان رژیم سابق بودند یا خدمتگزارهای خارجی‌ها هستند - اجنبی‌ها هستند - بین مردم در تمام قشر مملکت افتادند به طریق‌های مختلف، به راه‌های مختلف سم‌پاشی می‌کنند از توطئه‌های اجانب؛ نفی خدمات انقلاب." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۱: ۸)

۶. نظارت بر امور و خدمات شهری

مردمی شدن امور لازمه‌اش داشتن دستگاه نظارتی قوی است. با مردمی شدن امور یکی از مهم‌ترین کارهای مدیریت شهری نظارت بر امور و خدمات شهری می‌باشد. امام خمینی در این زمینه می‌فرماید:

«شورای شهر؛ یعنی همه کارهای شهر دست این‌هاست. شهردار را هم تعیین می‌کند. کارهای دیگر شهر را، همه را، این‌ها انجام می‌دهند. نظارت در بازار، نظارت در همه‌جا، دارند. این‌ها اختیاراتی دارند، و ممکن است که خدای نخواستہ یک‌وقتی اشخاص ناباب تعیین بشود، رأی داده بشود به آن‌ها، و برای شهر مُضرّ؛ برای اسلام هم مُضرّ.. بنابراین، یک مسئله مهمی است که باید شما توجه به آن داشته باشید. و برسانید به دوستان خودتان، به شهرستان‌هایی که می‌روید به دوستانتان، به اهل علم آنجا، برسانید که مردم آگاه بشوند و روی آگاهی رأی بدهند.» (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۵۳)

شرایط واسطه‌ای (موانع)

در مدیریت شهری برخی از موانع وجود دارد که از آن به‌عنوان شرایط واسطه‌ای نام برده می‌شود. به‌عبارت‌دیگر شرایط واسطه‌ای، موانعی هستند که در سر راه راهبردها برای تحقق مدیریت شهری مطلوب وجود دارد. برخی از شرایط واسطه‌ای و موانع موجود بر روی تحقق مدیریت شهری اسلامی از منظر امام خمینی (ره) عبارتند از:

۱. نفوذ منحرفین فکری و عقیدتی

مهم‌ترین مانع و مشکل در نظام مدیریت شهری از نگاه امام، نفوذ منحرفین فکری و عقیدتی در مناصب مدیریت شهری است. به این دلیل است که ایشان تأکید زیادی بر انتخاب آگاهانه مردم و انتخاب اصلح می‌کنند. امام در این زمینه می‌فرماید:

"تذکری که به شوراها لازم است داده شود- ولو اینکه خودشان توجه دارند- یکی این است که توجه کنند که در شوراها یک وقت افراد نفوذی از منحرفین به‌صورت اسلام و به‌صورت مقدس‌مآبی وارد نشوند. این‌ها که شیاطین هستند،

همان طوری که شیطان به شکل‌های مختلف وارد می‌شود و انسان را گول می‌زند، این‌ها هم همان شیطان‌ها هستند و به‌صورت مختلف وارد می‌شوند.
 (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۷: ۷۹).

۲. کنار گذاشتن مردم

امام خمینی (ره) کنار گذاشتن مردم یا کناره‌گیری مردم از نظام مدیریت شهری را علت ناکامی و عدم موفقیت مدیریت شهری می‌داند. ایشان می‌فرمایند:

”مردم گمان نکنند شوراهای شهر می‌تواند کار را انجام دهد. شورای شهر هفت نفر، ده نفر، از خود همین مردم‌اند، با نداشتن وسایل درست. این بسته به این است که مردم با این شوراهای و با این اشخاص که می‌خواهند خدمت کنند به شهرشان کمک کنند. تا کمک ملت نباشد کاری انجام نمی‌گیرد. نمی‌شود که ملت کنار بنشیند و بگوید دولت همه کارها را بکند. یک همچو خرابه بزرگی را دولت به این زودی‌ها، اگر قدرت ملت نباشد، نمی‌تواند، شاید تا آخر هم نتواند، که این خرابه‌ها را آباد کند.“ (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۳۳۲)

۳. اسراف و پرداختن به امور غیر ضروری

اسراف نیز یکی دیگر از موانعی است که بر سر راه تحقق مدیریت شهری مطلوب قرار دارد. حضرت امام در این زمینه می‌فرمایند:

”مانعی ندارد کسانی که از امکانات و خدمات اجتماعی بیشتری برخوردارند، دین خود را با پرداخت عوارض متناسب ادا نموده و از اسراف بیهوده و غیر ضروری پرهیز نمایند.“ (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۵: ۲۷۳)

۴. فساد مسئولین و کارگزاران شهری

از نگاه امام فساد کارگزاران و متولیان امور شهری باعث به فساد کشیده شدن کل شهر می‌شود. ایشان در رابطه با این مورد بیان می‌دارند:

”اگر خدای نخواسته در این مسئله غفلت بکنید، یا روحانیین غفلت بکنند، یا خطبا غفلت بکنند، یا فضلا غفلت بکنند، یا دانشگاهی‌های متعدّد غفلت

بکنند، یا بازاری‌ها غفلت بکنند، یا کشاورزان و کارگران غفلت بکنند، و یک اشخاصی که برخلاف مسیر ملت است، برخلاف مسیر اسلام است پیدا بشود، ممکن است که یک شهری را به فساد بکشد، و ممکن است بعد از او یک مملکتی به فساد کشیده بشود." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۱۹)

پیامدها

در پایان نیز پیامدهایی حاصل خواهد شد که نتیجه کارکرد درست الگوی نظام‌مند مدیریت شهری کشور است. به عبارت دیگر پیامدها، خروجی‌های حاصل از به‌کارگیری راهبردها می‌باشد. پیامدها و نتایج حاصل از مدیریت شهری اسلامی در جامعه عبارتند از: تحقق ارزش‌های اسلامی و ملی، ارتقای وجهه جمهوری اسلامی در جهان، رفع مشکلات، سازندگی و آبادانی شهرها، رشد و پیشرفت شهرها. امام خمینی در این باره می‌فرماید:

"امروز وجاهت اسلام در خطر ممکن است باشد. اگر یک افراد نابابی در جمهوری اسلام مَقَدَّرات یک شهری را در دست بگیرند و بعد کارهای خلاف بکنند، علاوه بر اینکه برای خود آن شهر مُضَرّ است، وجهه جمهوری اسلامی را بد نمایش می‌دهد. و آن‌هایی که با شما و با ما و با اسلام غرض دارند این‌ها می‌خواهند که یک افرادی باشند که این افراد هر چه می‌توانند کار را از اسلام جدا کنند؛ مطالب را از اسلام جدا کنند. و شما و ما می‌خواهیم که هر چه کار می‌شود اسلامی باشد. بنابراین، الآن آن چیزی... که شاید از فردا و پس فردا این کاندیدها معرفی بشوند، و شماها باید رأی به کسی که می‌دهید که این در شورای شهرمان باشد، خیال نکنید که شورای شهر یک چیز آسانی است، یک چیز کمی است." (امام خمینی، ۱۳۹۱، ج ۱۰: ۲۵۲)

نتیجه‌گیری

مدیریت شهری مناسب و متناسب با ایده آل‌های روحی و روانی بشر می‌تواند سبب شکل‌دهی مناسب اندیشه‌های بشری و در نهایت شادکامی و کامیابی و حل بحران‌های مادی و معنوی انسان ساکن شهرها گردد. با دقت در اندیشه‌های بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی و تحلیل

نظام‌مند و روشمند بیانات و آرای ایشان که در این نوشتار رخ داد، این مهم مشخص می‌شود که مدیریت شهری و اصلاح و ارتقای آن یک فرآیند است که می‌بایست به‌طور جامع و کامل به آن نگاه شود. در این نگاه صرفاً وظیفه مدیریت شهری به عهده شورای شهر و شهردار نیست بلکه تمام مردم و نهادها از جمله دولت نیز مسئولیت اساسی در این زمینه دارند.

با تحلیل نظام‌مند بیانات امام مشخص شد که عدالت و رسیدگی به محرومین و مستضعفین باید در رأس برنامه‌های مدیریت شهری قرار گیرد. به عبارت دیگر، تمام راهبردها و اقدامات مسئولان و متولیان شهری بایستی برای تحقق این دو مقوله محوری باشد.

بسترها و زمینه‌های بسیار مهمی از جمله نهادینه کردن فرهنگ مسئولیت‌پذیری، افزایش آگاهی مردم برای انتخاب افراد اصلح برای مناصب شهری، خصایص و ویژگی‌های مورد نیاز مدیران شهری از جمله مسلمان بودن، معتقد به نظام و انقلاب بودن، امین بودن و... لازم است. در گام بعدی بایستی اسلام‌گرایی، مردمی کردن امور، خدمت محوری، فسادستیزی، وحدت و همدلی و نظارت بر امور جزء وظایف اصلی مدیریت شهری قرار بگیرد.

در ادامه برخی از پیشنهادها برای اصلاح و ارتقای مدیریت شهری و رسیدن به مدیریت شهری مطلوب ارائه می‌شود:

- تقویت جنبه‌های نظارتی مدیریت شهری؛
- نقش آفرینی علما، دانشجویان، نخبگان، اساتید و... در جهت آگاه کردن مردم برای ورود افراد اصلح و مناسب به شورای شهر؛
- جلوگیری از ورود منحرفین فکری و وابستگان به بیگانگان در مناصب مدیریت شهری؛
- توجه بیشتر به محله‌ها و مناطق محروم و مستضعف؛
- احیا و مرمت ساختمان‌های فرسوده و فراهم آوردن امکانات برای مناطق محروم؛
- تلاش برای کاهش اختلاف طبقاتی در شهرها؛
- مقابله با اسراف و مصرف نادرست و غیرضروری در شهرداری‌ها؛
- حفظ و نگهداری حریم شهر و حفظ فضای سبز شهر؛
- مقابله با زمین‌خواری و فساد در ساختمان‌سازی؛
- بهره‌گیری از روحانیون و متخصصان امور دینی به‌عنوان مشاوران مدیران شهری؛
- فراهم کردن بسترها و زیرساخت‌های لازم برای خدمت‌رسانی بهتر به مردم شهر.

منابع

- آخوندی، عباس؛ برک پور، ناصر؛ اسدی، ایرج؛ بصیرت، میثم؛ طاهرخانی، حبیب الله. (۱۳۸۷) "آسیب‌شناسی مدل اداره امور شهر در ایران"، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۳.
- آقاشریفیان اصفهانی، مهرداد؛ احمدیان، عبدالرسول. (۱۳۹۲) "اخلاق حرفه‌ای صناعات در شهر اسامی". مجموعه مقالات دومین همایش ملی شهر اسلامی، جلد اول، اصفهان.
- آیینی، محمد. (۱۳۹۳) مدیریت شهری در ایران از نگاه قوانین، تهران: موسسه فرهنگی هنری رایحه نسیم.
- بمانیان، محمدرضا. (۱۳۹۳) "معنا و مفهوم شناسی شهر ایرانی - اسلامی؛ مبانی نظری و مصادق‌ها"، ششمین کنفرانس ملی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، مشهد.
- پورجعفر، محمدرضا؛ انصاری، مجتبی؛ محمودی نژاد، هادی؛ تقوایی، علی‌اکبر. (۱۳۸۵) "نگاهی به تجارب مدیریت شهری در جهان"، ماهنامه بین‌المللی راه و ساختمان، شماره ۳۷.
- جابری، مهدی. (۱۳۸۶) "الگوهای مدیریت شهری"، منتشر شده در روزنامه ایران، شماره ۳۷۸۲.
- (امام) موسوی خمینی، روح الله. (۱۳۹۱) صحیفه امام، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- دانایی‌فرد، حسن؛ امامی، سید مجتبی. (۱۳۸۶) "استراتژی پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده بنیاد"، فصلنامه اندیشه مدیریت، سال اول، شماره دوم.
- رضاییان، علی. (۱۳۸۸) مبانی سازمان و مدیریت، تهران: انتشارات سمت، چاپ سیزدهم.
- صادق زاده، سید وحید. (۱۳۹۴) "تبیین جایگاه ابواب نوین فقه در بخش‌های مختلف مدیریت شهری با تأکید بر حوزه مسکن"، همایش ملی معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی، رشت: دانشگاه پیام نور.
- صرافعی، مظفر؛ عبداللهی، مجید. (۱۳۸۷) "تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات و مدیریت شهری کشور"، مجله پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۳.
- غنی زاده، مسعود. (۱۳۸۰) نگاهی به شهر در تمدن اسلامی. دانشنامه موضوعی قرآن کریم.
- کاظمیان، عباس؛ سعیدی، رضوانی. (۱۳۸۵) امکان‌سنجی واگذاری وظایف جدید به شهرداری‌ها، جلد چهارم، تهران: سازمان شهرداری‌های کشور.
- کمانرودی کجوری، موسی. (۱۳۸۹) "آسیب‌شناسی ساختاری مدیریت توسعه شهری تهران با تأکید بر مناسب‌سازی فضاهای شهری برای معلولان"، دو فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۵.
- محمدی، کاوه. (۱۳۸۷) "مدیریت شهری یکپارچه و اهداف ایران ۱۴۰۰"، ماهنامه شهرداری‌ها، سال نهم، شماره ۹۲.
- نادى، معصومه؛ عالم، ریحانه. (۱۳۹۳) "بررسی مدیریت شهری تهران به‌مثابه شهر اسلامی با تأکید بر محله محوری و فرهنگ"، هفتمین کنگره جغرافیای سیاسی شهر، تهران: دانشگاه خوارزمی.
- نقره‌کار، عبدالحمید؛ علی‌الحسابی، مهران. (۱۳۹۰) گزارش پروژه «تحقق‌پذیری معماری ایرانی - اسلامی

با تأکید بر ایجاد هویت در شهرهای جدید».

- نقی زاده، محمد. (۱۳۸۷) شهر و معماری اسلامی (تجلیات و عینیات)، اصفهان: انتشارات مانی، چاپ اول.
- Chakrabarty, B. K. (January 01, 2001) Urban management: Concepts, principles, techniques and education. Cities: the International Quarterly on Urban Policy.
- Charmaz, C. (1990) Discovering Chronic Illness: Using Grounded Theory, Social Science and Medicine, 30.
- Chakrabarty, B. K (2001) Urban Management - Concepts, Principles, Techniques And Education, Cities, Vol 18, No 5. Pp 331–345.
- Creswell, J. W. (2005) Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research (2nd edition). Boston: Pearson Publication.
- Duvall, J. (1999) Contemporary Choices for Citizens, in Roger L. Kemp, ed. Forms of Local Government: A Handbook on City, County and Regional Options, Jefferson, NC: McFarland & Co.
- Fernandez, Walter D. (2004) Using the Glaserian Approach in Grounded Studies of Emerging Business Practices. Electronic Journal of Business Research Methods, 2(2).
- Glaser, Barney G. (1992) Emergence vs. Forcing: Basics of Grounded Theory Analysis, Sociology Press.
- Glaser, Barney G. , & Strauss, Anselm L. (1967) The Discovery of Grounded Theory: The Strategies for Qualitative Research. Chicago: Aldine Pub. Co.
- Golafshani, nahid. (2003) Understanding reliability and validity in qualitative research, The Qualitative Report, vol. 8, No. 4.
- Henton, Douglas. (2001) lessons from Silicon Valley: governance in a global city region. In: Scott, allen (Ed.), 2001, Global city Regions, trends, theory, Policy.
- Johnson, B. , & Christensen, L. (2008) Educational research: Quantitative, qualitative and mixed approaches. 3rd Edition. Los Angeles: Sage Publication.
- Lee, J. (2001) A Grounded Theory: Integration and Internalization in ERP Adoption and Use, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Nebraska, In Proquest UMI Database
- Margre, J. , Xavier, B.. (2004) Local Governments and Public City Managers in Seventeen European Countries, http://www.csital.org/pdf/documents/2006_01_Local_Government_S.pdf.
- Mays, N. and pope, G. (2002) Assessing quality in qualitative research; British Medical Journal. Jan. I. pp. 50-52
- Mc Gill, Ronald. (1998) Urban Management in Developing Countries, Cities, vol.

15, No. 6

- McEwan, C. (January 01, 2005) New spaces of citizenship? Rethinking gendered participation and empowerment in South Africa. *Political Geography*, 24, 8, 969-991.
- Miles, M. and Huberman, A. (2002) *Qualitative data analysis: a sourcebook of new methods*, Sage London; Beverly Hills
- Momeni, mostafa,, shamskooshki, hanieh, javadian, marjan. (2011) Application of neighborhoods council associatins in sustainable urban management based on citizen participation, *procedia Engineering* (21), 65-71.
- Nallathiga, R.. (2008) *Metropolitan Urban Governance Approaches and Models: Some Implications for Indian Cities*, Paper Presented at the Third international Conference on Public Policy and Management on “Urban Governance and Public-Private Partnerships” Held at the Indian Institute of Management – Bangalore on August 4-6 Bangalore.
- Olsen, J. E. , & Haslett, T. (January 01, 2002) Strategic management in action. *Systemic Practice and Action Research*, 15, 6, 449-464.
- Stenbacka, Caroline. (2001) Qualitative research require concepts of its own, *Management Decision*, vol. 39, No. 7.
- Strauss, Anselm L. (1987) *Qualitative Analysis for Social Scientists*, Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Strauss, Anselm L. , & Corbin, Juliet. (1998) *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, 2nd Ed. , Sage
- Van Dijk, meine Pieter. (2006) *Managing cities in developing countries*; Edward Elgar.